

Carl Petter Thunberg och Råby

TORSTEN SCHMIDT

"Fäderneslandets prydnad och
utlänningars förundran."

Johan Dasfow 8/5 1774

Citatet ovan är hämtat ur Carl Petter Thunbergs poesialbum som han började föra innan och under sin långa resa till Sydafrika, Ostindien och Japan. Thunberg var en av Carl von Linnés allra yngsta lärjungar – eller apostlar som Linné föredrog att kalla sina bästa elever – som sändes på upptäcktsfärder jorden runt. Carl Petter Thunberg kom åter till Sverige 1779.

Året efter hemkomsten följde den då 37-åriga Carl Petter Thunberg sin lärare Carl von Linnés exempel och skaffade sig en lantgård utanför Uppsala. Enligt köpebrev den 14 januari 1780 köpte han en av gårdarna i Råby i Vaksala socken för 1405 riksdaler, 26 skilling och 8 runstyccken. Säljare var Benzeltiernas och Björnstiernas familjers intressenter. I Krigsarkivets rullor står det rätt och slätt under 1780: "Biskopinnan Beronia sålt till Thunberg maj juni 1780." Det var Mellangården i Råby eller Skatterusthållet Nr 78 under Kungl. Lifregementet till häst och Norra Uplands kompani, som på så sätt bytte ägare. I andra handlingar framgår att Thunberg senare även förvärvade Södra hemmanets humlegård om 5 kappland och till slut hela Södra hemmanet.

Carl Petter Thunberg föddes i Jönköping 1743, där föräldrarna Johan och Margareta var handlande. Den 8 april 1784 gifte han sig med Brita Charlotta Ruda i Vaksala kyrka. De fick inga egna barn. De adopterade en pojke, Per, en brorson till fru Brita Thunberg. Även en flicka, Birgitta, adopterades av paret Thunberg. Samma år 1784 efterträdde Carl Petter Thunberg Linné d. y. som professor i medicin och botanik. Två år tidigare hade han blivit prefekt över Botaniska trädgården i Uppsala.

Samtida med Thunberg var hovintendenten och arkitekten Gustaf af Sillén, en stor förespråkare för lerhusbyggande. af Sillén uppförde i början av 1800-talet visningshus och andra konstruktioner i lera på sin gård i hörnet av Kungsängsgatan och Bäverns gränd i Uppsala. Många tidskrifter och artiklar skildrade utförligt tillvägagångssättet vid lerhus-

Bild 1. Huvudbyggnaden på gården Råby 1:1 i Vaksala socken uppförd på 1820-talet av Carl Petter Thunberg. Från början var lerväggarna putsade utvändigt. Den rödfärgade träpanelen uppsattes omkr. 1900. Foto Ulrich Lange 1982, Upplandsmuseet.

byggande. Även länets hushållningssällskap propagerade ivrigt för detta byggnadssätt. Detta blev billigare än att bygga i sten men gav lika brandsäkra byggnader som stenhus.

Ett gott recept vid lerhusbyggnad var att ta en del sand och tre delar god lera, hyra några åkarehästar för trampningen och utföra åtminstone två trampningar eller "på sätt de genom Trycket allmänt kände underrättelser om Lerhus Byggnad föreskriwa: yttre murarna $\frac{3}{4}$ aln tjocke och skiljemurarna $\frac{1}{2}$ aln, alla utan stöd av korsverke, men likväl ägande all nödig fasthet och styrka".

Med tillhjälp av denna teknik lät Thunberg bygga ett nytt bostadshus på sin gård i Råby. Byggnaden är ännu välbevarad. Kanske valde han leran som byggnadsmaterial just för brandsäkerhetens skull. Vi förmodar att huset blev färdigt 1824, av brev till Carl Petter från sonen Per att

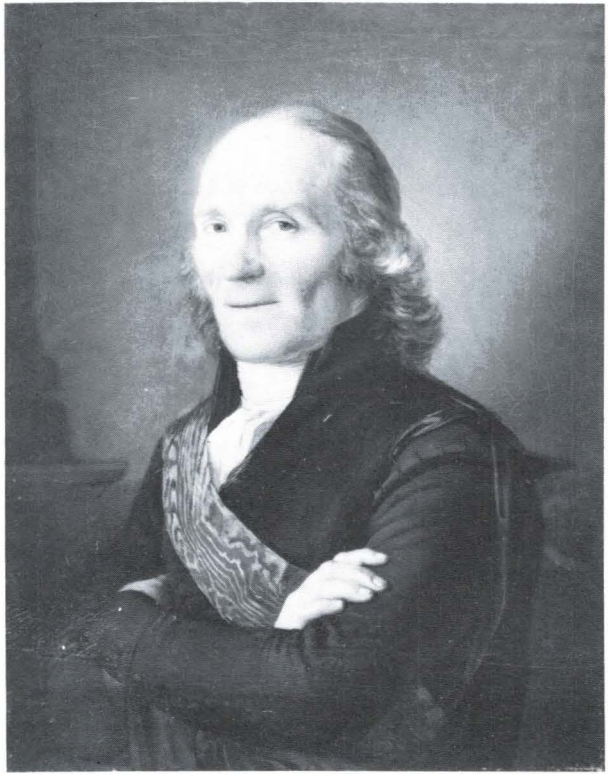

Bild 2. Professor Carl Petter Thunberg (1743–1828). Oljemålning av P. Kraft d. y. 1808. Uppsala universitet.

döma. Från Klev skrev Per i november 1822 "att arbetet i Råby fortgår fröjdar mig oändligen, jag börjar nästan längta att som hastigast titta dit." Ett brev den 17 december 1824 från Per i Råby tyder på att denne då har flyttat in här.

Carl Petter Thunberg placerade delar av sina botaniska samlingar här ute i sitt lerhus i Råby. Samlingarna stod kvar efter Carl Petters död 1828, och i bouppteckningen efter sonen Per den 1 juni 1835 står bl. a.: "samlingar 16 skåp med glasdörrar, varav 14 innehålla dels insekter, dels botaniska samlingar, en boksamling omkring 2000 volymer jämte kartor. 10 större och mindre bokskåp. Några levande anförvanter till den avlidne är inte vetterliga."

Den 22 september 1847 sålde änkefru Ulla Wigert, född Forsberg Råby till I. Ditriksson för 8000 riksdaler. Därmed slutade Carl Petter Thunbergs och hans släkts tid här ute på Råby.